

A „MAGYAR PHILOSOPHIAI SZEMLE“ FELADATA.

Vitán kívüli tény, hogy a »Magy. Philosophiai Szemle« égető szükség pótlására hivatott. Nemzeti tudományos műveltségünk parlaga, főleg a bölcsélet terén, fönnen hirdeti ennek igazságát. E fölött gondolkozva tehát, kinek ne ötlenék föl ezen kérdés: mi lehet oka annak, hogy ez égető szükség pótlására hivatott folyóiratunk még sem virágzott föl eddigelé kellőleg?

A feleletet a dolog természete adja. A folyóiratok célja ugyanis: az eszmék surlódása által előmozdítani azon ügyet, melynek szolgálatában állanak. Azon eszmék már most, melyek surlódása az ügy érdekében kívánatos, vagy az illető ügy körén belül, vagy azon kívül vannak, bár több-kevesebb vonatkozásban hozzá. További kérdés e szerint: az eszmék melyik osztálya huzandó surlódásba az illető folyóirat hasábjain?

A felelet a folyóirat fönti általános célját különlegezi. Ugyanis azon ügy, melyet bizonyos folyóirat szolgál, vagy kellőleg meg van már honosulva s izmosodva a nemzeti élet- és literaturában, vagy még csak kezdetleges arczulatú. — Világos e szerint, hogy az előbbi esetben, meglevén az illető ügy további fölvirágzásának külső föltételei, a körén belül levő eszmék hozandók surlódásba; s így az e szellemű folyóirat speciálisan szakszerű lesz, hogy az ügy belső életét lelkesitse, lelkét elevenítse. Ellenben az utóbbi esetben, a fejlődés külső föltételei levén még hiányosak, inkább az ügy eszmekörével több-kevesebb vonatkozásban álló, de kívül fekvő eszmekör mozgatandó; ez esetben tehát a folyóiratnak u. n. encyklopaedikus jellegűnek kell lennie, hogy a rokon eszmekörök munkásainak figyelmét s érdeklődését fölrázza, minél szélesebben tudjon hatni, saját eszmekörének munkásait pedig nem megoszlatnia, hanem minél inkább tömörítenie kell.

E szempontra helyezkedve s vizsgálva már most nemzeti philosophiai műveltségünket, azt tapasztaljuk, hogy a bölcelet érdekében bár nálunk is történt már egy és más, azonban e tudományt korántsem mondhatjuk még nálunk kellőleg honosnak s megizmosodottnak. Soknak kell még nálunk történnie arra nézve, hogy a bölceletnek önálló nemzeti műveléséről szólhassunk.

S e pontnál nem akarunk félre értetni. A bölcelet önálló nemzeti művelése alatt t. i. nem azt akarjuk értetni, a mit elődeink közül sokan értettek, s tekintve, hogy a laikus közönség gondolatvilága rendszeren a megelőző idő szakkörei gondolatvilágának lecsapódása — ma is bizonyára sokan értenek a laikus világban: tudni illik valamely par force nemzeti bölcselmi rendszer alkotását, — hanem értjük a bölcelet önálló nemzeti művelése alatt azt, hogy a magyar nemzet is tényező legyen a philosophiailag cultur népek concertjében. Így tették nemzetivé a philosophiálást a görögök, így a francziák, így az angolok, így a németek . . . A görög bölcelet tehát nem csupán a görögöké s a német nem egyedül a németeké: hanem a philosophia művelői s előbbvivői voltak a görögök is, meg a németek is stb, azon bölceletnek t. i. mely az emberiségé, melyet az illető nemzet kifejtve — megajándékozta vele az emberiséget!

Mi a bölcelet terén még csak harmadrendü bolygók — utánzók vagyunk, annak is halványak, iskolásdiak, szobaiak. Némi tekintetben bölcselmünk: Homeros kaffir nyelvre fordítva — melyet ép a kaffirok kezökbe sem vesznek! Szóval, bölceletünk ügye még mindig kezdetleges arczulatu.

A mint hogy ez idő szerint másképp nem is lehet — s ezért nem mondható igaztalannak fönti hasonlatunk, bármily kemény is különben. Mert valamint a természetben kiszámíthatatlan évmilliárdoknak kellett letünnie miglen földünk oly alakulatot nyert, hogy az embernek szolgálhatott lakóhelyéül: ugy az emberiségnek is roppant fejlődési utat kellett megtennie arra nézve, hogy a bölcelet tudománya kellőleg kiemelkedjék a szellem tengerének hullámozó vergődései közül. És hogy erre nézve a nemzetek fejlődése s rendszerezkedésének minden iránya volt közrehatással: a művelődéstörténelmi tanulmányok mind kétség-telenebbé teszik. Avagy, példára mutatva a sok közül, nem termé-

szetes fejlődésmenet sugallta-e Verulami Baconnak az inductio elvét? S nem volt-e természetes, hogy Anglia legében tudatolá meg ez elvet? Nem az ő fonalát szövük-e tovább Locke, Hobbes s a többi szabad gondolkozók? S nem természetes vala-e, hogy ezen irány Franciaországban lelt sajátságos folytatásra azon materialismusban, mely azért támadá meg az akkori Franciaországgal szervesen együtt fejlett s azon szervezetet szentesítő vallást, hogy e támasztól megfoszsza azon állami rendszert, melynek terhe már tűrhetetlen volt? Ime, a régi hűbéri világból eredő nemesi privilegiumok s a zsarnokságra fajuló királyi souverainitas gátja, ezzel szemben az ipar s kereskedelem fejlődése s a polgárság izmosodása, más részt a hajdan kardcsörtetéssel hatalmas nemesség hitványosodása — mindez nem hatott-e hosszú évek során át oda, hogy természetesnek lássuk ép Franciaországban, akkor és úgy lépni föl a bölceletet, a mint az a nagy forradalmat megelőzőleg történt?

Valóban, a bölcelmet mindenkor a történelem csinálá — mint a hogy a bölcelet is visszahatással volt szülőtalajára. S valamint a valódi nagy nemzeti epopoejákat, melyeknek mintegy bölcelői a műköltők valának, a népek teremtették történelmökkel: úgy teremté a történelem is a bölcelkedést, a szellem e nagy epopoejáját, melynek műköltőiül a rendszerező bölcelők tekinthetők. — A sophistika a görögség lazulásával jár vala karöltve — s vele együtt idézi föl Sokratest s Aristophanest; a kereszténység és a skolastika egymást támogatják; s a criticizmust nem Kant teremti, hanem a Cartesiustól Kantig azon lassanként fejlődő kritikai szellem, mely, ha Kant nincs, valamikor, valahol, valamikép más megtudatolóját szüli annak, a minek kérelhetetlen szükségképpességgel kell fejlődése utját megtennie! Ritkán hangzott el mélyebbre vágó vaticinium emberi ajkról, mint midőn Herbart azt veté szemére Rousseunak, hogy az ő elve szerint az emberiségnek a cultura előtti természetes állapotra visszamenni annyi volna, mint azután újból megtenni az egyszer már megtett utat. - .

Aligha mondunk tehát újat a gondolkozó fők előtt, ha konstatáljuk, hogy ez idő szerint is a philosophia ügye csak oly nemzet és társadalom kebelében fejleszthető tovább, melynek culturális állapota s helyzete a philosophia jelen fejlettségi foká-

nak substratuma lehet: melyben tehát mint a philosophia talajában reálisan él és hat mindazon tényező és koreszme, melyek legmagasabb kifejezésre a bölceleti eszmékben jutnak. S ha a philosophiát önállóan s nemzetileg művelni nem annyit tesz, mint annak divatos rendszerét elsajátítani, hanem ezzel együtt a philosophia talaját is meghonosítani, sőt a bölcelet ügyét az emberiség javára előbbre vinni: akkor világos, hogy nálunk a bölcelkedés annyira kezdetleges arculatu, a mennyire csaknem minden ponton idegenből kölcsönzött eszmékre fektetvék existenciánk összes rendszerének oszlopai, pillérei, dúcai. Parlamentarismus, törvény előtti egyenlőség, esküdszék, tanügy, igazságügy, közegészségügy, közlekedés, ipar, kereskedés, tudomány s művészet stb. stb. mindez — melyik hogyan — nálunk is van; holmi historiai problémák nálunk is föl-fölvetődnek; sőt eredeti nemzeti tyussal, némi traditiókkal, nemzeti missióval, saját nyelv- s irodalommal stb. szintén dicsekszünk; ámde álljunk meg egy igazi európai világváros közepén s tekintsünk körül, s azután eszméljünk a bennünket körülrajzó életjelenségek hatása alatt: s a honi analog jelenségekkel szemben azonnal észleljük mind több oldalról az eredeti és csinált virág közötti különbséget... Már mindaddig, míg a mai cultur emberiség összes naturellje s habitusa nem a mi typusunkat absorbeálja hanem mi absorbeálva azt a magyar geniust a kor csúcsára nem emeljük: mindaddig a bölcelet önálló fejlesztésének külső föltételeit nélkülöznünk kellend.

Mi tehát a teendők bölceleti téren, különösen a Magyar Philos. Szemle hasábjain? Oda kell hatnunk, hogy nemzeti geniusunk megóvása, sőt fejlesztése mellett a bölcelet minél előbb kedvező talajt birhasson nemzeti culturánkban. S minthogy ugy valamennyi szaktudománynak, mint általán a társadalom-, élet-, történet- s irodalomnak is megvan a maga bölcelete: e révén mindezekre vissza kell hatnunk philosophálva, a bölcelet foruma elé állítva az őket mozgó koreszméket, s a kérdések tisztázásával irányt jelölve a mi viszonyainkhoz való módosulásuknak. — Csak így fog hatni folyóiratunk minden irányban a magyarságra; így veri föl a riadó vak mélységet szavával, s így fog kívánt virágzásra jutni.

Önként kiviláglik ezek folytán, hogy a Magy. Philos.

Szemle csak úgy pótolandja azon égető szükségét, melynek pótlására hivatalos van, ha a neki megfelelő módon encyklopaedikus jelleget iparkodik ölteni, a bölcelet szorosán vett szakkörén kívül fekvő rokon eszmeköröket is surlódtatva, a nélkül tehát, hogy ama szakkört azért elhanyagolná.

Hangsúlyval mondjuk: neki megfelelő módon legyen encyklopaedikus jellegű a Magy. Philos. Szemle. Azaz: ne úgy tárgyalja egyéb szaktudomány eszmekörének kérdéseit, mint a hogy emez teszi azt saját körén belül, hanem úgy mint a philosophálás anyagát, kritizálva s irányítva. — Ime például nyelvünk, melyben a magyar szellemnek élnie s munkálnia kell, s ime nemzeti philológiánk ügye! Mióta küzd a barbarismusok áradata ellen Nyelvőrünk, s van-e tudományos irodalmi organum, hol e küzdelemre kellő méltánylásra s támogatásra lelne, s részese-e valamely oldalról biztató s irányító támogatásban? Már pedig barbarismusokkal saturált nyelv mellett bajosan teremthet magyar világot polyglott országunkban a nemzeti genius: e nélkül pedig nem lesz magyar bölcelet! — Ime tanügyünk, mely azt se tudja, mit csináljon a bölcelettel, mint az ügyetlen kezdő színész a kezével. Nem a bölcelet szakközlönyét illeti-e e részben a hozzászólás? S nem rokona-e a bölceletnek a paedagogia — e vissza-visszalétesítője a bölcseletet létesítő nemzetnek? — Ime művészeti törekvéseink, zenében, szobrászatban, képzésben, színpadon, költésben. Óvja-e, irányítja-e, fejleszti-e mindezt kellő aesthetikai magaslaton álló kritika? Avagy elégséges erre a napi sajtó hirrovatos vagy belletristikus tereferéje? Nem vérrokona-e az aesthetika a bölceletnek? — És a jogbölceleti, társadalmi, művelődéstörténelmi stb. eszméket nem kellene-e megpendíteni a Magy. Philos. Szemle hasábjain? — S végre mindezek révén nem várjuk-e, hogy a Magy. Philos. Szemle is visszhangot költsön a szakirodalom egyéb organumaiban? . . .

Ezek tudatával tekintve immár a Magy. Philos. Szemle eddigi pályájára, arra eszmélünk, hogy e becses folyóirat a helyett, hogy encyklopaedikus jelleget iparkodott volna a fönti értelemben ölteni, inkább a hasonló nemű külföldi folyóiratok mintájára jobbjára speciális szakszerűségekre törekedett; s míg a philosophia belső eszmekörének surlódtatása által e tudománynak úgy is gyér számu magyar munkásait megosztlatá:

addig a rokon eszmekörök munkásai ugyszólván tudomást is alig vettek róla. Avagy hol vannak azon szakfolyóirataink, melyek hasábjai a Magy. Philos. Szemlével érdemlegesen foglalkoztak volna? * Hol a viszhang az életben s irodalomban, melyet a Magy. Philos. Szemle támasztott? . . . ** És viszont: hányat tisztelünk a philosophia magyar munkásai között olyat, kinek nevével e folyóirat hasábjain eddigelé nem találkozánk?! ***

E kérdésekre a tényállás a szomorú felelet. S midőn e

* A Szemle 3 évi folyamában megjelent dolgozatok mutatják, hogy folyóiratunk megtett mindent, a mit az adott viszonyok közt, az uttörés első phasisaiban megtennie hatalmában állott. Nem feledkezett meg a t. cikkíró által követelt irányról sem s nem fog megfelelkezni, miként előfizetési felhívásunk mutatja, a jövőben sem. A Szemle mindig kész volt s lesz az óhajtott irányu s tartalmu dolgozatok közlésére; sajnos azonban, hogy e tekintetben nagyon csekély honunkban a szellemi munkásnk száma; — a szerkesztőség pedig nem írhat mindent.

Dr. Buday József.

** Valamely nemzetben, annak életében és irodalmában a böleseleti szellem, műveltség s gondolkozásmód fölköltése nem egy-két év munkája, nem is kizárólag egy tényezőnek, egy folyóiratnak lehet eredménye. Szemlénk megtevé köteleességét; önérzettel hivatkozhatunk 3 évi pályafutására. Buzgólkodtunk s buzdítottunk; lelkesültünk s lelkesítettünk philosophiánk érdekében. — Szemlénk munkatársakat ugyszólván teremtett; igyekezett hű képet nyújtani az európaszerte föltünő böleseleti mozgalmakról; iparkodott fölkeltetni az önálló philosophiai munkálkodást minden szakban. — Nagyrabecsült cikkíró ur vázolta azon politikai s társadalmi tényezőket, mik egy nemzetben a philosophiát föltámasztani, mumiaszerű dermodtságéből uj életre hozni, a bölelő gondolkodás iránt a hajlamot előidézni s általán a philosophia iránt »viszhangot« keltetni hivatvák. S minthogy e tényezők Magyarhonban jobbára hiányoznak még — mi, philosophiánk ügyében, már azt is örvendetesnek tartjuk, hogy a volt szerkesztő, bár sok fáradsággal s küzdelemmel, Szemlénket 3 éven át az érdeklődés folytonos növekvése mellett föntartani képes volt s hogy a philosophia iránt az ellenszenv oszladozni kezd nonnkban.

Dr. Buday József.

*** Azok, kiket nagyrabecsült cikkíró ur »a philosophia magyar munkásai közt tisztel« — ígérték ugyan dolgozatokat, de eddig a Szemle nem volt szerencsés tőlük ígért cikkeket közölhetni. — Nagy baj volt az, hogy eddig a Szemle a cziikkkeket nem díjazhatá. A mai korban e körülmény jelzése elég, hogy a fönti kérdésr. t. cikkíró úr önmaga megtalálja a feleletet. (L. »Adatok a Szemle történelméhez.« 1884. 6. füzet.)

Különben t. cikkíró úr fontos elveit lényegileg helyeseljük; egyebekben előfizetési felhívásunkra s jelen füzetünk első cikkére utaljuk a Szemle olvasóközönségét.

Dr. Buday József.

kietlen helyzet signaturáját nyújtjuk, korántsem recriminációból teszszük, — mert hisz a Magy. Philos. Szemle minden eddigi cikkének megvan a maga reális értéke, s eddigi munkásai a kezdet nehézségeivel küzdők minden érdemében osztozkodnak; — hanem csak azért teszszük, hogy az ugyanezeket bizonyára ép ugy, sőt tán jobban megtudatoló t. szerkesztőség előtt bizonyosságát adjuk e becses folyóirat fölvirágzása iránti érdeklődésünknek.

Azon meggyőződésben mondók el tehát szerény nézeteinket-hogy akár elfogadásra, akár ellenmondásra találandnak, — mind két esetben célt értünk.

Eger.

Dr. Maczki Valér.
